

KAPIJA TEFSIRA

Mr. Ahmed Hatunić

TEFSIRSKA METODA MUHAMEDA M. ŠA'RAVIJA

DOI: 10.58584/2490-3752.206.3.2.17

SAŽETAK

U radu je predstavljena metoda tumačenja Kur'ana poznatog egipatskog mufessira Muhammeda Mutevellija Ša'ra'vija. Riječ je o savremenoj metodi tumačenja kur'anskih sadržaja. Njegova promišljanja o Kur'anu bila su inspirativna za obične čitaoce, ali i za intelektualce iz svjetovnih nauka i islamskog područja. Iz njegova pera je potekao veći broj knjiga manjeg obima, u kojima se tretiraju mnoga pitanja u kontekstu svakodnevnog života ljudi. Zahvaljujući naporima naših prevodilaca bosanskohercegovačka čitalačka javnost ima priliku da se upozna s idejama sadržanim u tim djelima. Elaboriranje njegove tefsirske metode potaknut će muslimane na dodatna promišljanja o nadnaravnosti i ljepoti kur'anskoga izraza.

Uvod

Muhammed Mutevelli Ša'ravi jedan je od mufesira i alima koji je živio, stasao i djelovao u dvadesetom stoljeću na području Egipta i drugih arapskih zemalja. Zasigurno je bio jedan od najutjecajnijih učenjaka i tumača Božije riječi svoga vremena. Bio je izuzetno dobro prihvaćen kod svih slojeva egipatskoga društva, bez obzira na nivo predznajnja koji su neki od njih imali o Kur'anu i islamskom mišljenju. Svoju misiju prilagodio je novom vremenu, uviđajući mogućnosti tehnike i komunikacija koje je ono iznjedrilo. Cjelokupan Kur'an je protumačio usmeno, držeći predavanja u egipatskim džamijama, što je snimljeno i publicirano na egipatskoj televiziji. Čini se da je to jedinstven poduhvat u povijesti tumačenja Allahove Knjige, što Ša'raviju obezbjeđuje zasigurno važno mjesto u historiji tefsirske nauke i misli. Njegova tumačenja kur'anskoga teksta, jasno uobličena i prožeta genijalnošću vrsnoga znalca, plijenila su umove i osjećaje miliona muslimana u Egiptu i širom arapskoga govornog područja.

Njegova metoda tumačenja Kur'ana još uvijek je nedovoljno istražena i prikazana bosanskome čovjeku, i pored činjenice da se radi o učenjaku koji je, kao narodni misonar, vaiz i mufessir, prihvaćen od velikog broja ljudi svih generacija i obrazovnih profila diljem muslimanskoga svijeta. U posljednje vrijeme njegovu misao i djelo na bosanskome jeziku je osvijetlilo nekoliko prevedenih i objavljenih knjiga, koje su dobro prihvaćene kod čitalačke javnosti na našim prostorima. Zbog toga smatramo svrsishodnim pokušati nanovo analizirati njegov opus iz tefsirske nauke i metode u toj nauci, s osvrtom na neka od njegovih prevedenih djela u kojima se tretiraju teme poput položaja muslimanske žene, halala i harama, nevidljivog svijeta, nafake, osnova i početaka života, moralnih vrijednosti, sihira, zavisti i dr. Nadamo se da će ovaj kratki prikaz biti tek početna studija o ulozi i mjestu Muhammeda M. Ša'ravija u tumačenju Kur'ana u savremenom dobu.

1. Biografija

Muhammed M. Ša'ravi rođen je 15. aprila 1911. godine u selu Dakadus, u egipatskoj guberniji Dakahlia. Temeljno vjersko obrazovanje i hifz Časne Knjige završio je u rodnom mjestu. Srednju vjersku nao-

brazbu stekao je u jednom od najboljih Al-Azharovih srednjoškolskih centara toga vremena u Zakaziku, iz kojeg je izašlo na stotine glasovitih alima. Fakultetsku diplomu stekao je na Fakultetu arapskog jezika Univerziteta Al-Azhar u Kairu 1941. godine. Radio je kao profesor i pedagog u brojnim Al-Azharovim školama diljem Egipta, potom u Kraljevini Saudijskoj Arabiji, Alžiru i Maroku. Ljubitelj je pisane riječi, posebno arapske klasične književnosti u kojoj je poezija dominantna forma. I sam je poeziju počeo pisati u ranim srednjoškolskim danima. Njegova poetska ostvarenja su uglavnom prožeta vjerskim temama, a odlikuje ih ljepota stila i jednostvanost, ali i pravilna upotreba klasičnog književnog arapskog jezika (fusha) i jasnoća misli. Dobitnik je brojnih međunarodnih nagrada i priznanja za svoj originalni rad na polju prezentacije autentične kur'anske misli. Dio novčanih nagrada uložio je u dobrotvorne svrhe, izgradnju vakufskih dobara, pomoć studentima itd. Treba istaknuti da je svoju posljednju nagradu, koju je dobio od emira Ujedinjenih Arapskih Emirata, krajem 1998. godine, u potpunosti darovao za izgradnju domova za studente strance koji se školuju na Al-Azharu. Umro je u junu 1999. godine. Impozantna dženezaza, kojoj je prisustvovalo više stotina hiljada ljudi, jedan je od dokaza veličine ličnosti i ugleda koji je imao u egipatskom društvu.

Autor je kompletnog tefsira Kur'ana pod naslovom *Tefsirus-Ša'ravi*, te brojnih većih i manjih djela u kojima se tretiraju neke važne teme i aspekti Kur'ana, kao i problemi savremenoga čovjeka.

2. Ša'ravijeva tefsirska metoda

Šejh Ša'ravi je svojim pristupom tumačenju Allahove knjige izgradio jedinstven, originalan stil, koji se odlikovao jasnoćom, privlačnošću i otkrivanjem novih kur'anskih istina shodno potrebama, izumima i problemima koje je nosilo vrijeme u kojem je živio. U skromnosti istinskog alima svoj tefsir Kur'ana nikada nije nazivao tom riječju, već idejama, mislima, "havatir" o Božijim riječima. Insistirajući na izvornim kur'anskim značenjima, veoma često je, tumačeći neke kur'anske ajete, riječi i teme, donosio upečatljiva i osebujna značenja, otkrivajući tako do tada nepoznate i očaravajuće tajne kur'anskog stila, izraza i upute.

2.1. Jezička analiza kur'anskih riječi

Na prvom mjestu Ša'ravi je jezički analizirao svaku kur'ansku riječ, objašnjavajući njen korijen, izvedenice i značenja. S obzirom na raširenu polisemiju u arapskom jeziku, bazirao se na odabir pravoga značenja u kojem je određena riječ upotrebljena. Jedan od primjera biranja pravoga, a u isto vrijeme i izvornoga, rješenja je sadržan u komentaru 198. ajeta sure Al-Bekare, gdje glagol "efade" vraća u njegovo prvobitno značenje "izliti se", tako da kur'anski ajet, u skladu s tim tumačenjem, glasi: *A kada se izlijete s Arefata, spominjite Allaha kod časnih mjesta.*¹ U nastavku obrazlaganja ovoga ajeta Ša'ravi povezuje značenje tog glagola sa činjeničnim stanjem u trenucima kada se hadžije u povratku s Arefata na Muzdelifu, izlijevaju poput nepregledne rijeke. Stvarno stanje u tim trenucima na najbolji način opravdava prihvatanje doslovnog značenja upotrijebljenoga glagola, koje ukazuje na nadnaravnost i genijalnost kur'anskog opisa stanja i situacija.

2.2. Jasna i jezgrovita misao prilagođena svim obrazovnim nivoima

Njegova tefsirska metoda je jedinstvena i po tome što mu je polazilo za rukom da skrivena, dubinska značenja, dostupna akademskom krugu ljudi, približi običnom čovjeku na prihvatljiv i zanimljiv način, navodeći primjere iz života običnih ljudi. Ovakav način izlaganja kur'anskih istina izazvao je novi islamski preporod i pravu renesansu, te je obogatio islamsku misao novim pristupom u komentiranju Kur'ana, ne samo u Egiptu, već i mnogo šire. Iz njegovog znanstvenotefsirskog opusa da se razumjeti da je tefsir Kur'ana proces koji nije prestao i završio se s prethodnim generacijama, ma koliko one dobre bile. Ša'ravi tumači kur'anske istine i stilske ljepote ovovremenom čovjeku s kojim je živio, jezikom i primjerima s kojima se on svakodnevne suočava i saživljava. Primjera za to u Šaravijevom opusu ima mnogo, a mi ćemo pomenuti jedan. Naime, Uzvišeni u 225. ajetu sure Al-Bekare kaže: „Allah vas neće kazniti ako se nenamjerno zakunete, ali će vas kazniti ako pod zakletvom nešto namjeno učinite. A Allah

1 M. M. Ša'ravi, *Primljeni hadždž*, Tuzla 2006., str. 53.

prašta i blag je.“ Komentirajući navedeni ajet i nastojeći savremenom čovjeku prikazati ulogu namjere u stepenovanju ljudske odgovornosti, on, između ostaloga, navodi slijedeći primjer iz života: “Moramo znati da se sud o nekom grijehu razlikuje shodno namjeri da se poćini grijeh. Pretpostavimo, naprimjer, da je čovjek otputovao u Evropu radi studiranja. Jednoga dana zazvoni zvono na njegovim vratima, i u njegov stan uđe i s njim sjedne bestidna djevojka. Imat će grijeh zbog onoga što tada učini koji će mu se pripisati na Sudnjem danu. Ali, pretpostavimo, također, da se mladić kojem je rećeno da će studirati u inozemstvu raspitao i u svom sjećanju zabilježio adrese sumnjivih mjesta i sumnjivih djevojaka. Nakon njegovog dolaska u određeno mjesto mladić ode na ta mjesta i tim djevojkama. Taj će mladić tada imati veći grijeh, jer je žustro išao ka haramu, planirao ga i namjeravao da ide k njemu, a nije do njega stigao slučajno, već uz prethodno planiranje.”²

2.3. Spoj racionalnog i tradicionalnog pristupa

Šejh Ša'ravijska tefsirska metoda je spoj racionalnog i tradicionalnog pristupa u tumaćenju posljednje Boćije objave. Tumaćenje Kur'ana Kur'anom i sunnetom, rijećima ashaba, tabiina i selefi-saliha, ali i savremena naućna otkrića, citiranje islamske klasićne arapske poezije, uporedo su bili korisni kao argumentacija uvaćenome Šejhu u dokućivanju znaćenja univerzalne kur'anske poruke. O spoju tradicionalnog i racionalnog u njegovom mišljenju svjedoći objašnjavanje nastanka života od muškog i ženskog pola: “Kada je Uzvišeni Allah stvorio ovaj život stavio ga je u okvire odrećenih zakonitosti. Jedna od tih zakonitosti jeste da život nastaje samo od muškarca i žene koji su stvoreni odvojeno. Čovjek, biljke, životinje i sve zemaljske vrste stvorene su od muškog i ženskog pola. I muškost i ženstvenost kod tih stvorenja nastale su odvojeno, a ne iz drugih stvari kako to tvrdi Darvinova teorija. Proćitajmo rijeći Uzvišenog: „I od svega po par stvaramo da biste vi razmislili.“ (Az-Zarijat, 49)

Dvopolnost je postojala, ali je nismo poznavali. Tek u novije vrijeme smo otkrili da struja mora imati pozitivni i negativni pol, da bi se pojavila iskra. Da kojim slučajem postoje dva negativna ili dva poziti-

2 M. M. Ša'ravi, *Halal i haram*, Medžlis IZ Sanski Most, Sanski Most, 2005., str. 60.

tivna pola, struja se nikada ne bi pojavila. Također smo otkrili da se i oblak sastoji od muškog i ženskog pola. Kada se sastave, onda pada kiša. Saznali smo i da atom ima pozitivni i negativni pol. Postoje i pojave koje još nismo otkrili ni objasnili. Međutim, kada nam Uzvišeni Allah otkrije njihove tajne, saznat ćemo da su sve vrste na ovoj planeti bez izuzetka nastale od muškog i ženskog pola.

“Postoje dva temeljna pitanja za koja je Uzvišeni odredio i od nas zatražio da ih ne podvrgavamo razumu i da o njima razmišljamo, jer razum nije u stanju da glede njih dođe do spoznaje. Prvo pitanje tiče se toga da ljudi ne znaju kako je nastala Zemlja, a drugo da ne znaju kako su stvoreni. Autore posebnih teorija o početku stvaranja i obliku Zemlje prije stvaranja života ćemo upitati odakle su preuzeli te teorije i od koga ste dobili te informacije? Da li ste prisustvovali stvaranju? Ili vam pak dolazi znanje koje je nedostupno drugima? Oni koji smatraju da je čovjek nastao od majmuna i svi oni koji se protive božanskome stvaranju griješe, ma koliko lažnih dokaza sabrali. Svi ti dokazi ne izlaze iz okvira nagađanja i pretpostavki.”³

2.4. Naučni pristup tefsiru iskazan pučkim jezikom “amijja”

Ša'ravi je obrazovani alim, školovan na Al-Azharu, čiju je školu tefsira i prihvatio, pa je Kur'anu pristupao naučno i akademski. Međutim, osoben je po tome što je svoje učenje često iskazivao egipatskim narodnim govorom arapskoga jezika “amijja”, što ga je učinilo razumljivijim od svih ostalih alima i mufesira, a istovremeno i prihvaćenim na način na koji niko u njegovo vrijeme nije bio prihvaćen od doslovno miliona ljudi u domovini i diljem arapskoga svijeta. Svaka knjižara, kiosk ili obični štand na kairskoj ulici u ponudi zasigurno ima izbore iz Ša'ravijevog tefsira, njegove kur'anske teme, ili nosače zvuka ili slike koji sadržavaju video ili audio zapise njegovoga tefsira.

---

3 M M. Ša'ravi, *Život i smrt*, Bookline, Sarajevo 2008., str. 93-94.

2.5. Tumačenje Kur'ana u mjeri i za potrebe vremena u kojem je živio

Imam Ša'ravi je ovovremeni mufessir, koji, prilikom tumačenja Kur'ana, uzima u obzir sve naučne i činjenične istine koje je otkrila ljudska pamet. Nije mu cilj samo dokazati saglasnost Kur'ana i nauke, razuma i objave, već i doslovno impresionirati čitaoca ili slušaoca univerzalnošću kur'anskih istina, koje je nauka u skorom vremenu dočučila. Ša'ravi u knjizi "Nevidljivi svijet", govoreći o otkrivanju zastora budućnosti s ljudskog tijela, kaže:

"Uzvišeni je otkrio zastore gajba budućeg vremena s ljudskog tijela. Časni Kur'an spomenuo nam je razvoj zametka u stomaku majke krajnje precizno, što ni savremena nauka nije u stanju učiniti. Uzvišeni je rekao: *Mi čovjeka od biti zemlje stvaramo, zatim ga kao kap sjemena na sigurno mjesto stavljamo pa onda kap sjemena ugruškom učinimo, zatim od ugruška grudu mesa stvorimo, pa od grude mesa kosti napravimo, a onda kosti mesom zaodjenemo, i poslije ga, kao drugo stvorenje, oživimo - pa neka je uzvišen Allah, najljepši Stvoritelj!* (Al-Mu'minun, 12-14)

Kur'an je podrobno opisao proces stvaranja. Na prvom mjestu je spomenuo da je čovjek stvoren od zemlje, koja je prisutna na svakom mjestu planete. Znanstvenici su izvršili analizu zemlje i uvidjeli da se sastoji od 18 elemenata. Neki do njih su: željezo, kalijum, magnezijum, natrijum... Znanstvenici su, također, uvidjeli da se ljudsko tijelo sastoji od istih elemenata od kojih se sastoji i zemlja. Potom su, nakon konstruiranja savremenih uređaja, promatrali i snimali unutrašnjost materice majke i uvidjeli da razdoblja razvoja zametka do krajnjih granica preciznosti odgovaraju onima koji su spomenuti u Časnom Kur'anu. Uzvišeni nam je otkrio gajb koji se tiče razdoblja stvaranja unutar materice majke, što nije bilo poznato nikome, niti je iko za vrijeme objave Kur'ana mogao doći do tog otkrića. To otkriće zahtijeva korištenje preciznih uvećavajućih uređaja koje svijet prije 14 stoljeća nije poznavao."⁴

4 M. M. Ša'ravi, *Nevidljivi svijet*, Islamski kulturni centar Mostar, 2006. godine, strana 49-50.

2.6. Tumačenje ajeta kao integralne i tematske cjeline

Šejh Ša'ravi nije komentirao ajete parcijalno i odvojeno od ostalih ajeta koji govore na istu temu, iako je protumačio Kur'an ajet po ajet, suru po suru. On je kur'anski tekst posmatrao kao integralnu cjelinu, nastojeći dokučiti vezu između svih ajeta u određenoj kur'anskoj cjelini i kazivanju. O tome svjedoče i brojne teme koje je obradio u svjetlu kur'anskih ajeta, jer je on primarno tumač Božije riječi, a koje su publikovane u odvojenim knjigama. To su knjige tipa: Žena u Kur'anu, Život i smrt, Nevidljivi svijet, Sihir i zavist, Halal i haram, Velika mudžizaisra i miradž, Primljeni hadž, Nafaka i dr.⁵

2.7. Poznavanje povoda objave ajeta i sura

Šejh Ša'ravi je dostojan predstavnik Al-Azharove škole tefsira, pa će se u tumačenju Kur'ana neizostavno pozivati i na povode objave pojedinih ajeta i sura. Valja napomenuti da se iz njegove misli očito prepoznaje tvrdnja o univerzalnosti kur'anske poruke, koja je primjenjiva u svim vremenima i u svim generacijama ljudskoga roda. Poznavanje povoda objave i predaja koje su vezane za vrijeme u kojem su ajeti objavljeni pomoći će analitičaru kur'anske riječi u prepoznavanju najpodesnijeg značenja ponekad polisemičnog kur'anskog izraza.

2.8. Odbrana univerzalnih propisa islama

Šejh Ša'ravi u svome autorskom opusu tretira pravne propise koji se izvode iz kur'anskih ajeta. On ih smatra primjenjivim u svim vremenima, što obrazlaže veoma ubjedljivom argumentacijom sociološke, psihološke i racionalne naravi, navodeći primjere iz običnog života. Šaravi, primjera radi, u djelu "Žena u Kur'anu" uzvraća na napade onih koji nastoje unakaziti sliku islama, pogrešno tumačeći neke njegove propise koji se odnose na ženu. On razbija pogrešne predstave o muslimanki, koje postoje na Zapadu, dotičući se, bez imalo ustezanja, onih propisa koji izazivaju najviše rasprave i negodovanja kod tzv. boraca

---

5 Sve navedene knjige prevedene su na bosanski jezik i publikovane od raznih izdavača. Izuzev prve, sve su s arapskog jezika preveli Salem Dedović i Ahmed Hatunić. Knjigu Žena u Kur'anu preveli su Salem Dedović i Adisa Softić.

za emancipaciju žene i njena prava, kako na Istoku, tako i na Zapadu. Ša'ravi se u istom djelu osvrće na samu prirodu žene, na pitanja ženskih prava, poligamije, nasljedstva žene, pokrivanja žene, poslovnog angažmana, njene poslušnosti prema mužu, dojenja i drugih tema vezanih za život i žene i muškarca u savremenom dobu. On kur'anske propise pojašnjava nastojeći ih približiti savremenom čovjeku, a sve sa ciljem da ljude uvjeri u svrhovitost i opravdanost tih propisa. Neke, za zapadnog čovjeka "osjetljive tačke", on u islamskom pravu ne zaobilazi i ne nastoji ih svesti na izuzetne situacije, kako to neki pokušavaju učiniti. On jasno i glasno savremenom čovjeku pruža ubjedljive argumente da se ne radi o anahronim propisima, davno prošlog vremena kojih se tiču, nego da je riječ o genijalnim rješenjima Gospodara univerzuma, koja mogu riješiti opću moralnu grohnulost savremenog društva i čovjeka u njemu.⁶

Zaključak

Tefsirska metoda Muhammeda M. Ša'ravija je veoma prihvatljiva ovovremenome čitaocu kur'anske riječi. Sigurno je da je Ša'ravi otišao nekoliko koraka dalje od klasičnih komentatora Kur'ana u objašnjava-nju njegove univerzalne poruke. Njegov tefsirski pristup pruža nove mogućnosti i otvara nove perspektive onima koji se bave kur'anskim naukama, kazujući im u bezbroj primjera da tumačenje Kur'ana nije "gotova stvar", koja je jednom za svagda urađena i kao takva postala kalup i kliše, okamenjen u povijesti, iz koga se nikako ne može i ne smije izaći. Njegova tefsirska praksa i rezultati u tom domenu ukazuju na činjenicu da je Kur'an objavljen svim ljudima, a ne samo akademskim krugovima Al-Azhara i drugih islamskih škola i univerziteta i da, kao takav, zaslužuje komentar koji će biti dostupan i razumljiv svim kategorijama ljudi. Šejhov tefsir i misionarski rad dokazuju da je Kur'an itekako razumljiva i privlačna knjiga, dostupna svakome muslimanu na svijetu, i da zavređuje vlastito razumijevanje i poznavanje.

Nadamo se da će prijevodi njegovih djela na bosanski jezik, kao i ovaj skromni rad na rasvjetljavanju njegove kur'anske misli na bo-

6 Ahmed Hatunić, recenzija djela *Žena u Kur'anu*, Muhammed M. Ša'ravi, izdavač, Karadoz-begova medresa Mostar, 2005. u prijevodu Adise Softić i Salema Dedovića.

sanskom jeziku, pomoći savremenom čovjeku, okovanom materijalizmom i moralnim posustajanjem svake vrste, u odabiru kur'anskoga puta kao polazišta pravoga i mogućeg puta moralne, duhovne i svake druge obnove.

LITERATURA:

1. Šaravi, Muhammed M., *Tefsiru-š-Ša'ravi*, Ahbaru-l-jevm, Kairo 1991.
2. Ša'ravi, Muhammed M., *Žena u Kur'anu*, Karadžoz-begova medresa Mostar, 2005., prijevod Adisa Softić i Salem Dedović
3. Šaravi, Muhammed M., *Halal i haram*, Medžlis IZ Sanski Most, Sanski Most, 2005., prijevod Salem Dedović, Ahmed Hatunić
4. Ša'ravi, Muhammed M., *Nevidljivi svijet*, Islamski kulturni centar Mostar, 2006. godine, prijevod Salem Dedović i Ahmed Hatunić
5. Ša'ravi, Muhammed M., *Život i smrt*, Bookline, Sarajevo 2008, prijevod Ahmed Hatunić
6. Šaravi, Muhammed M., *Primljeni hadž*, Tuzla 2006., prijevod Ahmed Hatunić i Salem Dedović